

УДК 371(73)(093)+37.01(73)

РЕФОРМА АМЕРИКАНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Світлана Лук'янчук

У статті проаналізовані дослідження американських учених у галузі реформування школи як важливої умови реалізації полікультурного виховання учнів. Відповідно до ідеї полікультурного виховання, реформа школи означає трансформацію навчального плану на полікультурних засадах, зміни у стилях і методах роботи вчителів, а також в цілях, нормах і культурі школи.

Ключові слова: полікультурне виховання, реформа школи, полікультурний навчальний план, культуровідповідна педагогіка, стилі навчальної діяльності.

Постановка проблеми. Прагнення України інтегруватися в європейське і світове співтовариство значно актуалізує потребу цілеспрямовано готувати підрастаюче покоління до життя у культурно гетерогенному і мінливому світі. Вирішальна роль у розв'язанні цього завдання належить полікультурному вихованню молоді в школі. В зв'язку з тим, що в українській педагогіці ця галузь знань почала розвиватись пізніше, ніж в країнах Заходу, вважаємо за доцільне вивчити відповідні напрацювання зарубіжних учених. Особливий інтерес, на нашу думку, становляють теоретичні надбання американських освітян, які стосуються реформи школи як важливої умови ефективної реалізації полікультурного виховання як педагогічної мети.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз праць американських дослідників показав, що теоретико-методологічні аспекти полікультурного виховання вивчають учені Д. Бенкс (J. Banks), Ж. Гай (G. Gay), П. Горські (P. Gorski), К. Грант (K. Grant) та ін.; проблеми навчання і виховання представників меншин аналізують дослідники Г. Ладсон-Біллінг (G. Ladson-Billing), Дж. Спрінг (J. Spring), К. Мвонга (C. Mwonga), Д. Равіч (D. Ravitch) та ін.; значення білінгвального навчання для полікультурного виховання учнів вивчають Р. Ворншоп (R. Wornshop), М. Казабон (M. Cazabon), Дж. Кроуфорд (J. Crawford), В. Ламберт (W. Lambert), Е. Ніколадіс (E. Nicoladis) та інші.

Дисертаційні роботи Я. Гулецької, О. Литвинова, М. Воловикової, О. Гаганової, Н. Зінгер, Ю. Манжосової та інших вчених свідчать про чималий інтерес українських та російських науковців до досягнень американської педагогіки в галузі полікультурної освіти і виховання. Окремих аспектів розвитку теорії і практики полікультурної освіти та виховання в США торкалися у своїх дослідженнях також такі вчені, як Я. Бельмаз, І. Гушлевська, О. Джуринський, В. Жуковський, О. Заболотна, М. Красовицький, Т. Ліхневська, К. Рибачук, А. Сбруєва, М. Шутова та інші.

Проте, на нашу думку, дослідження американських освітян, які

стосуються реформи школи відповідно до ідеології полікультурного виховання, вітчизняними вченими вивчені недостатньо. Тому **метою нашої статті** є аналіз теоретичних напрацювань американських освітян, які стосуються реформи школи як важливої умови реалізації полікультурного виховання учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався особливою актуалізацією досліджень таких американських вчених-мультикультуралістів, як Дж. Бенкс, П. Горскі, К. Грант, К. Слітер, Г. Ладсонг-Біллінг, Ж. Гай та багатьох інших. Дж. Бенкс, один з основоположників ідеї полікультурного виховання, висловив думку про те, що його реалізація можлива за умови повної реформи школи. В 1993 році ним було сформульовано п'ять вимірів (dimentions) полікультурного виховання, важливих для трансформації державної освіти США в полікультурну. Це – інтеграція змісту (content integration); процес конструювання знань (the knowledge construction process); подолання упереджень (prejudice reduction); педагогіка справедливості (anequity pedagogy); стимулювання розвитку культури та соціальної структури школи (anempowering school culture and social structure) [2, с. 25].

В кінці 1980-х – на початку 1990-х років свої погляди на реалізацію полікультурного виховання представили дослідники К. Грант і К. Слітер. Аналіз теоретичних джерел і практики навчально-виховної діяльності дав їм можливість виокремити п'ять основних підходів до полікультурного виховання, які набули розвитку в американській школі: навчання представників різних культурних груп (Teaching the Exceptional and Culturally Different); людські взаємовідносини (Human Relations); вивчення окремої групи (Single-Group Studies); мультикультурна освіта (Multicultural Education); соціальна реконструкція (Multicultural Social Justice Education) [8, с. 63–83].

Найбільш всебічно і досконало американськими вченими-мультикультуралістами Дж. Бенксом, К. Грантом і К. Слітер досліджено проблему *трансформації навчального плану в полікультурний*. Навчальний план, який діє в основній масі шкіл, вчені називають євроцентристським, тобто таким, що відображає історію, культуру, цінності американського суспільства з позиції англомовних протестантів західноєвропейського походження середнього класу чоловічої статі. Євроцентристський навчальний план повністю ігнорує досвід, погляди і внески представників усіх інших етнічних, расових і культурних груп в становлення американської нації та в усі галузі знань.

Дж. Бенкс запропонував здійснити *поетапну інтеграцію полікультурного змісту* до навчального плану з метою його реформування в полікультурний. Під *інтеграцією змісту* вчений розуміє введення в навчальний план інформації, прикладів та фактів про різноманіття культурних, расових та етнічних груп для ілюстрації ключових концепцій, принципів та узагальнень з конкретного предмету чи дисципліни [3, с. 4].

Всі педагоги-мультикультуралісти поділяють думку про те, що в зміст навчальних програм необхідно обов'язково включати інформацію про етнічну ідентичність, культурний плюралізм, нерівномірний розподіл ресурсів і

соціальних можливостей та інші соціальні і політичні проблеми і явища, які виникли в результаті пригнічення етнічних, расових, культурних і соціальних меншин у складі населення впродовж тривалого історичного періоду [3, с. 4], [4].

Важливою складовою полікультурного виховання в дослідженнях американських педагогів є надання рівних освітніх можливостей представникам усіх етнічних, расових, культурних, мовних, релігійних гендерних та соціальних груп. Так, одним із вимірів полікультурного виховання Дж. Бенкса є *педагогіка справедливості* (an equity pedagogy), під якою він розуміє використання вчителями в своїй роботі методів та прийомів, котрі сприяють покращенню академічної успішності учнів різного етнічного, расового та соціального походження [3, с. 22]. Педагогіка справедливості існує тоді, коли шкільне середовище враховує, відображає й заохочує мовні і культурні прояви, які є важливими чинниками формування індивідуальної ідентичності й поведінки учнів.

У дослідженнях вчених К. Гранта і К. Слітер проблема надання рівних можливостей для надання якісної освіти представникам етно-расових і соціальних меншин розглядається у підході «навчання представників різних культурних груп» (teaching the exceptional and culturally different) [9, с. 67–68]. Освітняни розуміють проблеми і потреби учнів різноманітного походження і вважають завданням першочергової значущості підвищення рівня їхніх навчальних досягнень шляхом урахуванням особливостей стилів і мотивів пізнавальної діяльності, характерних для різних етнічних і культурних меншин.

Дослідники Ж. Гай, Г. Ладсон-Біллінг та інші звертаються до ідеї *культурно-відповідної педагогіки* (culturally relevant pedagogy), головною метою якої є заохочення етнічно різноманітних учнів до досягнення академічної успішності, усвідомлення своєї культурної приналежності та прищеплення відчуття цінності і неповторності своєї особистості [5, с. 127], [7, с. 221–245]. Для досягнення цілей культурно-відповідної педагогіки науковці дослідницьких центрів університетів проводять дослідження стилів навчальної діяльності представників різних етнічних і расових груп. Так, ними було виявлено, що навчальні досягнення в учнів латиноамериканського походження значно кращі, коли процес навчання базується, перш за все, на основі стратегії співробітництва, а не змагання. Значно гірше латиноамериканці засвоюють новий матеріал в атмосфері, яка не співвідноситься з їхніми етнічними цінностями [1, с. 96].

Для пізнавальної діяльності учнів афроамериканського походження характерним є краще розвинене візуальне сприйняття навчального матеріалу, ніж вербальне; висновки робляться на основі здогадок і припущень, а не формальної логіки; зосередження уваги на людині і взаємовідносинах між людьми; здатність займатися одночасно кількома видами діяльності; краще розвинені навички невербальної комунікації [8]. Тому в роботі з учнями афроамериканського походження вчителям необхідно активніше використовувати невербальні способи комунікації (міміка, жести, рухи, зоровий контакт), використовувати такі форми і методи навчальної діяльності, які включають ігри, активні рухи, музику, пісні та поезію.

Аналіз теоретичних напрацювань передових американських педагогів-мультикультуралістів показав, що важливою умовою ефективної реалізації полікультурного виховання є докорінні зміни в організації діяльності та культурі школи. На думку Дж. Бенкса, школа – це соціальна система, яка має свої норми, цінності, надає статуси і ставить цілі [3, с. 22]. Кожна школа має як офіційну програму, так і неофіційну. Підручники, посібники, дошки оголошень, програми навчання і плани уроків, позакласні заходи, робота з батьками – все це відображає *офіційну програму* навчально-виховної діяльності школи. *Неофіційну програму* (приховану, латентну) Дж. Бенкс визначає як таку, якої «жоден вчитель не навчає, але всі учні вивчають». Це важлива частина культури школи, яка проявляється в ставленні до учнів як до людей, представників тієї чи іншої статі, школярів із спеціальними потребами та учнів, які належать до різних релігійних, культурних, соціальних, расових та етнічних груп. На думку Дж. Бенкса, слід більше уваги приділяти саме неофіційній програмі роботи школи та властивим їй нормам і цінностям, як важливому елементу загальної культури школи, яка є вагомим чинником формування полікультурної особистості [3, с. 23–24].

Теоретики ідеї полікультурного виховання вказують на особливу роль і відповідальність, яка покладається на вчителів у роботі з учнями різноманітного походження. Так, дослідник П. Горскі (Paul C. Gorski) на перше місце у своїй теорії полікультурного виховання ставить «*зміну особистого ставлення вчителя до культурного різноманіття*» (the transformation of self). Першочерговий обов'язок кожного педагога – виявити і проаналізувати вплив проявів власної етнічної ідентичності, своїх упереджень та переконань на стосунки з колегами, а також на процес навчання та соціалізації учнів [6].

Дж. Бенкс наполягає на потребі розроблення та впровадження нових проектів, курсів і навчальних програм на допомогу вчителям. Вчений окремо підкреслює необхідність створення ефективних програм розвитку персоналу (staff development programs), які б охоплювали педагогів-консультантів, бібліотекарів, кухарів, водіїв шкільних автобусів, інших працівників школи. Метою таких програм є підготовка кваліфікованих співробітників полікультурного закладу освіти [2, с. 27].

Американські освітяни вважають, що в кінцевому результаті полікультурне виховання покликане шляхом зміни шкільного середовища посприяти трансформації американського суспільства в суспільство соціальної справедливості і рівності [6].

Висновки. Результати дослідження дають змогу зробити висновок, що американські дослідники-мультикультуралісти досягли певного консенсусу в питанні про те, що успішна реалізація полікультурного виховання можлива лише за умови радикальної реформи школи. Відповідно до ідеї полікультурного виховання, реформа школи має здійснюватися у трьох напрямках: 1) у змісті навчання – трансформації навчального плану в полікультурний; 2) у практиці навчально-виховної діяльності – зміни у стилях і методах роботи вчителів; 3) у шкільній політиці – зміни в цілях, нормах і культурі школи. Реалізація шкільної реформи сприятиме значним позитивним соціальним змінам у суспільстві, тобто досягненню основної мети

полікультурного виховання – трансформації американського суспільства в суспільство соціальної справедливості і рівності.

Перспективою подальших наукових пошуків вважаємо аналіз програм полікультурного виховання, які використовуються педагогами в школах США.

Список використаних джерел:

1. Литвинов О. І. Освіта представників етнічних меншин у школах США та їх успішність / О. І. Литвинов // *Освіта на Луганщині (науков-методичний журнал)*. – Луганськ. : ВКФ «Знання». – 2004. – № 1(20). – С. 93–98.
 2. Banks J. A. *Multicultural Education* / James A. Banks // *Education as an Agent for Change*. – 1997. – P. 22–28.
 3. Banks J. A. *Multicultural Education: Characteristics and Goals* / James A. Banks, Cherry A., McGee Banks // *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. – 2007. – 6th edition. – John Wiley and Sons, Inc. – 480 p. P. 3–30.
 4. Gay G. *A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrsrp/le0gay.htm>
 5. Gay G. *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research and Practice* / Geneva Gay. – 2nd ed. – New York : Teachers College Press, 2010. – 290 p.
 6. Gorski C. P. *The Challenge of Defining «Multicultural Education»* [Електронний ресурс] / P. C. Gorski // *EdChange*, 2010. – April 14. – Режим доступу : <http://www.edchange.org/multicultural/initial.html>
 7. Ladson-Billing G. *Culturally Relevant Teaching: Theory and Practice* / Gloria Ladson-Billing // *Multicultural Education : Issues and Perspectives*. – 6th ed. - Ed. by J. A. Banks, Ch. A. McGeeBanks. – John Willey & Sons, Inc., – 2007. – P. 221–245.
 8. Mwonga C. *Multicultural Education: New Path Towards Democracy* [Електронний ресурс] / Caroline Mwonga // *Re-envisioning Education and Democracy*. – 2005. – December 15. – Режим доступу : http://www.edchange.org/multicultural/papers/chang_dodd.html
 9. Grant C., Sleeter C. *Race, Class, Gender and Disability in the Classroom* / Carl A. Grant, Christine E. Sleeter // *Multicultural Education : Issues and Perspectives*. – 2007. - 6th edition. – John Wiley and Sons, Inc. – 480 p. – P. 63–83.
-
-